

SPECIAL

Ontdek de **Nieuwe Dordtse Biesbosch**

- Wandelpaden door nieuwe natuur
- Waterranden vol leven
- Water als natuurverbinding

Welkom in de Nieuwe Dordtse Biesbosch!

Het Eiland van Dordrecht heeft er een stuk natuur bij: de Nieuwe Dordtse Biesbosch, een nieuw, gevarieerd natuur- en recreatiegebied dicht bij de stad Dordrecht. Het gebied ontwikkelt zich tot een Biesboschachtig landschap met een duurzaam, robuust watersysteem als basis. De natuur- en recreatiehectares lopen in elkaar over en versterken elkaar.

De Nieuwe Dordtse Biesbosch is ongeveer 530 hectare groot. De bijzondere polderstructuur, de kreken, de dijken en de ligging aan de rivier maken een mooi geheel van het gebied dat ideaal is om er in te wandelen.

Die Biesbosch is natuurlijk niet nieuw. Nieuw zijn de stukken polder die zijn teruggegeven aan de natuur. Daarbij gaan we mee in de getijdenbeweging van de geschiedenis: van natte wildernis vóór het jaar 1000 naar inpolderen vanaf de elfde eeuw, naar (weer) natte natuur in 1421, naar inpolderingen in de zeventiende eeuw en nu opnieuw naar natte natuur.

Weinig steden in Nederland krijgen zo'n groot natuurgebied direct in de achtertuin. De Nieuwe Dordtse Biesbosch brengt recreatie en groen dicht bij de stad en wil zo mensen uitnodigen om te recreëren op het Eiland van Dordrecht en in de Biesbosch. Het gebied is onlangs officieel geopend voor het publiek.

Wandelroutes

In de Noorderdiepzone, ten zuiden van de Zeedijk, zijn zes nieuwe wandelroutes gerealiseerd. De routes sluiten op elkaar aan en starten vanaf verschillende parkeerplaatsen. Hier zijn ook informatieborden geplaatst, met een kaart waarop de verschillende wandelroutes zijn aangegeven en beknopt enkele cultuurhistorische 'bakens'.

Wandel-app

Aan de hand van zichtbare maar soms ook onzichtbare landschapselementen is langs twee wandelroutes, de *Bolbakroute* en de *Haniasluisroute*, meer informatie te vinden over de cultuurgeschiedenis van het gebied. Die kom je te weten via de app *izi.TRAVEL*. Aan de hand van filmpjes, die bestaan uit een compilatie van bewegend beeld, bijzondere archiefphoto's, prenten en kaartmateriaal, wordt de geschiedenis van het gebied verteld.

Maar er valt nog veel meer te wandelen, te zien en te beleven in de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Strik dus je veters in en ga op pad!

www.np-debiesbosch.nl/nieuwe-dordtse-biesbosch/

10 highlights

TEKST DEBORAH PAALMAN & ROB HAAN

8 ZUIDBUITENPOLDERSEKADE

Wie inpoldert moet water lozen. Daarvoor werden in het oorspronkelijke veenmoeras al vanaf de elfde eeuw sloten gegraven. Maar daardoor daalde de bodem en werden ontginningsgebieden kwetsbaar voor overstromingen. Dus werden dijken aangelegd. Die waren in 1421 en 1424 echter niet bestand tegen de St. Elisabethsvloed: de polders overstromden. Pas vanaf het eind van de zestiende eeuw kon er weer opnieuw ingepolderd worden, getuige de Zeedijk uit 1652. In de achttiende eeuw verrees ten zuiden van de Zeedijk de Zuidbuitenpoldersekade. Daarmee ontstonden in het tussenliggende gebied in 1758 de Hania's polder en in 1777 de Zuidbuitenpolder. Alles daarbuiten werd pas in 1926 ingepolderd, als werkverschaffingsproject.

2 HANIASLUIJ

De Zuidbuitenpoldersekade beschermde de Hania's polder en Zuidbuitenpolder tegen het Biesboschwater. Dat stond vroeger nog in open verbinding met zee. Om na een storm of hoge rivierstand het water te kunnen lozen kreeg iedere polder ten minste één sluis. De eerste sluis van de Hania's polder (1758) was een eb- en vloedsluis. In 1799 werd deze vervangen door een grote stenen boogsluis. In 1926 verloor de Haniasluis zijn functie. De sluis werd een duiker, waardoor de sloten van de nieuwe en oude polders met elkaar werden verbonden.

6 WIELEN IN DE ZEEDIJK

De Oudendijk oarmde in 1603 verschillende éénmanswaardjes die vanaf ca. 1590 waren ingepolderd. Zo ontstond de eerste grote polder na de St. Elisabethsvloed: het Oude Land van Dubbeldam. De Zuidendijk omdijkte in 1617 nieuwe opslibbingen en creëerde de Zuidpolder. In 1652 herhaalde dit proces zich: tussen de Zuidendijk en de net aangelegde Zeedijk lag weer een nieuwe landbouwpolder: de Alloyse- of Bovenpolder. De Zeedijk was vanaf dan de hoofdwaterkering maar in 1682 brak de dijk tijdens een storm door. Het water kolkte op die plek twee kommen uit. Deze wielen waren zo diep dat het eenvoudiger was de dijk er omheen te leiden. Daarom maakt de dijk bij de Alloysehoeve (ca. 1750) nog altijd twee grote bochten.

7 HET OUDE VEER

In de zeventiende eeuw keek je vanaf de Zeedijk en de Wieldrechtsezeedijk nog uit over een watervlakte. De Zeedijk was dus met recht een zeekering. De Oude Veerweg verwijst naar de plek waar je vanaf de Wieldrechtsezeedijk naar Lage Zwaluwe kon varen. Daarvoor werd rond 1677 een veerhuis gebouwd. Het staat er nog steeds: Wieldrechtsezeedijk 3. Tegenover het veerhuis liep een pad naar de haven. De haven slibde echter na een tijdje dicht en werd 500 meter naar het zuiden verplaatst. Het Oude Veer verloor zijn functie en de oude haven met veerstoep werd in 1803 de Cannemanspolder.

1 OVERTOOM EN HEVEL

Vóór de inpoldering van Polder de Biesbosch (1926) kon je je in het waterrijke getijdengebied goed met een boot verplaatsen door een netwerk van kreken. Via het Noorderdiep naar het Springersgat bijvoorbeeld. Dat kwam ongeveer uit op de plek waar nu het waterbasin van de hevel ligt. Wilde je verder varen in de Nieuwe Merwede (gegraven tussen 1859 en 1897), dan moest je boot uit het water. Daarvoor stond op de dijk een (over)haal, ook wel overtoom,

scheepslift, of (scheeps)rol genoemd. Met behulp van een groot rad kon je je boot op een baan van rollende houten stammetjes over de dijk trekken.

10 ECOLOGISCHE VERBINDING MET STAPSTE(N)EN

Deze ecologische verbinding verbindt de Dordtse met de Sliedrechtse Biesbosch. Grote onderbrekingen in de ecologische zone, die voor dieren vaak onoverbrugbaar zijn, kunnen verholpen worden door zogenaamde stapstenen in te richten; kleine tussenliggende landschapselementen, in de vorm van bosschages, struweel, rietstroken of poelen, die voor een tijdelijke toevluchtsplaats (springplank) zorgen.

infanteriegevechtsgroep van tien tot twaalf man. Het Nederlandse leger bouwde op het Eiland van Dordrecht in de periode 1939-1940 minstens 65 van deze groepsschuilplaatsen. Tegenwoordig zijn er nog 58 over. Natuur- en Vogelwacht Biesbosch heeft enkele van deze 'bunkers' ingericht als vleermuisverblijfplaats.

4 HOEVE JONG DORDRECHT/MUSEUM TWINTIGHOEVEN

In de jaren '30 werden meerdere pachtboerderijen in het nieuw ingepolderde deel gebouwd als eigendom van Vereniging de Biesbosch (feitelijk de gemeente Dordrecht). Hoeve Jong Dordrecht werd door de vereniging zelf geëxploiteerd, eerst als gemengd bedrijf, later als fruitbedrijf met eigen koelhuis. In 1988 werd

Cartografie & ontwerp Buro GLAAP

9 EENDENKOOI MET VANGPIJPEN

In een eendenkooi werden eenden gevangen. In Dordrecht en de Biesbosch waren er tussen 1422 en 1987 meer dan honderd in bedrijf. Eendenkooien zijn er in talloze vormen, maar allemaal hebben ze één of meer vangpijpen: licht gebogen, taps toelopende sloten. De vangpijp is beschoeid met wilgenvlechtwerk, overhuifd met gebogen wilgentenen en gaas of netten en afgeschermd met rietmatten. Aan het eind bevindt zich een vanghokje met een luikje. De kooiman, die uit het zicht blijft, lokt de wilde eenden met tamme eenden de vangpijp in. Dan laat hij zich plotseling zien, zodat de eenden van hem af vluchten, verder de vangpijp in, tot zij uiteindelijk de pijp uitgaan (gevangen zijn).

5 BUNKER/KAZEMAT

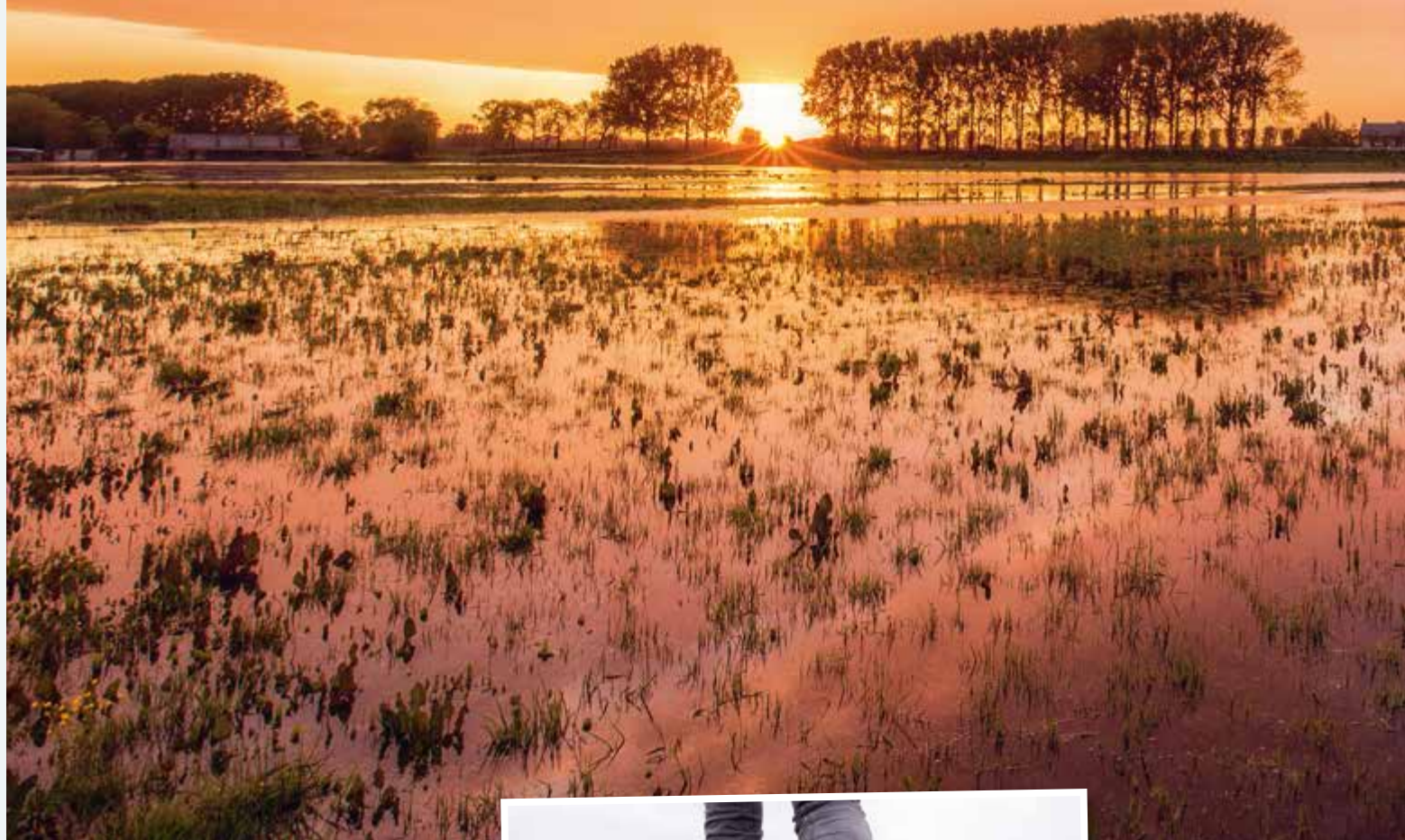
Het gaat hier eigenlijk om een betonnen groepsschuilplaats, vanwege de vorm Piramide genoemd. Ze maakten deel uit van de Vesting Holland, de kern van de landsverdediging in de Tweede Wereldoorlog. Het waren granaatvrije schuilplaatsen voor een

het complex verkocht aan het Rijk. Op de grond van Jong Dordrecht kon hierdoor boswachterij De Elzen aangelegd worden. In 1990 werden de gebouwen doorverkocht aan de Stichting Natuur- en Vogelwacht. In 2007 werd in het voormalige koelhuis Museum Twintighoeven gerealiseerd, dat de ontstaansgeschiedenis van de Biesbosch in beeld brengt.

3 BOLBAKEN EN ZALMSTEKEN

Bolbaken nr. 10 was onderdeel van de grensafbakening in de ondergelopen polder: de Biesboschzee. Die grens werd opgemeten in 1560 om de voormalige loop van de Maas te bepalen. Die oude Maas vormde vóór de Sint Elisabethsvloed van 1421 de natuurlijke grens tussen Holland en Brabant. Aan weerszijden van de bolbakengrens werden door vissers zalmsteken geplaatst: lange vlechtwerken van wilgenstaken met fuiken ertussen.

Met het getijde mee naar nieuwe natuur

^ Zonsondergang, over de Nieuwe Dordtse Biesbosch.

Honderden keren ben ik erdoorheen gefietst. Ik heb er hardgelopen, gefotografeerd en m'n eerste vriendinnetje gezocht: het Dordtse polderland achter de wijk Sterrenburg waar ik opgroeide. Het was er rustig, landelijk, weids. Nu ik er na jaren weer sta, zie ik dat je er vandaag nog beter kunt ontsnappen aan de drukte van de stad dan vroeger.

TEKST & FOTO'S FRANK PETERS

Deze Nieuwe Dordtse Biesbosch is een natuurgebied in ontwikkeling. In april is een groot deel onder water gezet om de

nieuwe natuur te laten opbloeien en dat levert meteen fotogenieke uitzichten op. Prachtige Hollandse wolkenluchten worden gereflecteerd in het wateroppervlak. Dwars door de waterpartijen zijn paden aangelegd op minidijkjes, afgewisseld met zwevende vlonderpaden.

Via de zogenoemde hevel, een buizenstelsel in de dijk, wordt water vanuit de Nieuwe Merwede het natuurgebied in gebracht. Op de hevel is een uitzichtpunt gebouwd. "Het is mooi geworden", vertellen Hanneke en Rita, die ik er ontmoet. Hanneke woont al vijftig jaar in Dordrecht en heeft dit gebied de laatste anderhalf jaar zien veranderen. "Toen dit nog polder was kon je er wel een beetje doorheen fietsen, maar dat was niet zo leuk als nu met al die nieuwe wandelroutes en fietspaden." Ook Peter-Paul en Marjan zijn blij met de ontwikkeling van dit gebied zo dichtbij de stad. "De afwisseling met de waterpartijen vinden we heel geslaagd."

Eendenkooien

Met archeoloog Deborah Paalman fiets ik vanaf de hevel over de Zeedijk langs de kooikil. In de zeventiende eeuw, toen dit nog Biesbosch was met een open verbinding met de zee (vandaar Zeedijk), waren hier buitendijks verschillende eendenkooien met vangpijpen te vinden. Vangpijpen waren licht gebogen slootjes die in een punt richting de kooi liepen waarin de eenden werden gevangen. "We wilden die vangarmen weer terug brengen in het landschap als herinnering aan de eendenkooi die op deze plek lag. De landschapsarchitect heeft dat meegenomen in zijn ontwerp", aldus Deborah. In plaats van eenden zwemmen er nu vooral zwanen en ganzen. "En kikkers vinden die armen ook fantastisch! Als ik hier met mijn paard over het nieuwe ruiterspad rijd, dan word ik getraakteerd op een kikkerconcert."

Je kunt de kooikil ook rond wandelen. Er is een drie kilometer lange route uitgezet met onderweg een uitkijkpunt over de vangpijpen.

Dijkdoorbraken

Deborah en ik vervolgen onze route met een wandeling over de Zuidbuitenpoldersekade. Die verhoging in het landschap was

Deborah bij de Kooikil.

↗ Routepaaltje met tekens voor de Bolbakenroute en Route De Elzen Noord.

↖ Henny Groeneveld van het huis Klein Zwitserland en haar overbuurman wandelen door de Nieuwe Dordtse Biesbosch.

◀ Haniasluis.

▶ De twee bochten in de Zeedijk zijn aangelegd om de wielen heen die na dijkdoorbraken waren ontstaan.

er voor de aanleg van de Nieuwe Dordtse Biesbosch ook al, maar nu is er een pad aangelegd met goed uitzicht over het gebied.

“De Zuidbuitenpoldersekade stamt uit de achttiende eeuw”, vertelt Deborah. “Het was de begrenzing van twee buitendijks gelegen polders en een buffer voor de Zeedijk.” De Hania’s polder en Zuidbuitenpolder die zo ontstonden konden bij hoog water vollopen. Geen overbodige luxe want de Zeedijk was daarvoor twee keer doorgebroken en dat is nu nog steeds te zien in het landschap. “In de dijk zijn twee bochten te vinden”, vervolgt Deborah. Ze zijn aangelegd na de doorbraken rond 1682. “Als een dijk doorbreekt, krijg je door de waterkracht een wiel, een diep gat. Het is dan makkelijker om de dijk te herstellen met een bocht eromheen. Daar is veel minder grond voor nodig.”

Nostalgie

We kunnen verder wandelen over de kade of naar rechts afbuigen en het vlonderpad door de waterpartijen nemen. We blijven nog even op de kade, maar gisteren ben ik zelf al over het vlonderpad gegaan. Wat mij betreft een van de hoogtepunten van de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Je komt langs ondergelopen graslanden, rietkragen, wilde bloemen, bosmanmolens en je hebt vrije uitzichten over het water. Onderweg tref ik Henny Groeneveld, die

met haar overbuurman door het gebied wandelt. Ze woont in het pittoreske huisje Klein Zwitserland. Henny heeft gemengde gevoelens over de nieuwe natuur. “Ik ben hier opgegroeid en mijn familiegeschiedenis is verweven met dit gebied. Het boerderijleven met koeien en akkerbouw vonden wij fantastisch. Dat is nu helaas weg.” Haar moeder, die woonde op Zeedijk 22, en haar vader van Zeedijk 9 kochten in 1953 Klein Zwitserland, vernoemd naar de vroegere speeltuin die er was. “Acht jaar later werd ik geboren als vierde in een gezin van vijf kinderen. Ik weet nog goed dat we hier uitkeken over de korenvelden”, vertelt Henny, die na het overlijden van haar moeder weer in het huisje is gaan wonen. “De veranderingen heb ik inmiddels wel geaccepteerd hoor en ik kan nu ook genieten van de wandelingen door de natuur. Het is natuurlijk vele malen beter dan een woonwijk of een bedrijventerrein”, zegt ze, maar ik bespeur nog steeds een melancholisch gevoel.

Hania's polder

Deborah neemt me mee naar de Hania's polder waar ook een wandelroute is uitgezet. Dit gedeelte grenst aan woonwijk Sterrenburg, is veel droger en vooral bedoeld om lekker doorheen te struinen. Er staan picknicktafels en er is een heuvel aangelegd. “Leuk om vanaf te sleeeën in de winter”, zegt Henk Bronkhorst, hoofdbeheerder van het Parkschap Nationaal Park De Biesbosch. “In de zomer wordt er juist gemaaid zodat de speelvelden goed toegankelijk blijven.” Om recreatie te stimuleren wordt de Hania's polder meer als park beheerd dan als natuurgebied, maar je kunt er wel degelijk bijzondere natuur tegenkomen. “Er is een vogelobservatieplek en we hebben al een ijsvogel gezien.” De Haniasluis zelf is een gemeentelijk monument. Het is een prachtig oud sluisje dat inmiddels als een duiker fungeert. “Toen de Hania's polder ontstond werd het overvloedige water aanvankelijk via een houten eb- en vloedsluis afgevoerd”, vertelt

▲ Molensteen.

◀ Het onechte Oude Veer aan de Wieldrechtse Zeedijk.

Deborah. “Eind achttiende eeuw werd deze stenen sluis gebouwd.” Hij moet wel opgeknapt worden, zie ik, anders gaat ie verloren en dat zou zonde zijn.

Het verkeerde Veerhuis

Van de Haniasluisroute wandelen we naar de Bolbakenroute die langs het Noorderdiep loopt, een stukje Elzenbos meepakt en de Oude Veerweg kruist. Die Oude Veerweg is interessant, want in de weide omtrek is alleen maar land in zicht. Toch keek je hier in de zeventiende eeuw, net als vanaf de Zeedijk, uit over een enorme watervlakte en kon je met het veer vanaf de Wioldrechtse Zeedijk naar Lage Zwaluwe varen. Het oude veerhuis uit 1677 staat er nog steeds. Binnendijks welteverstaan! Maar op de gevel van het tegenoverliggende huis staat Het Oude Veer. “Dat zou verboden moeten worden”, lacht Deborah. “Iedereen staat nu naar het verkeerde huis te kijken.”

De Bolbakenroute heeft z'n naam te danken aan de bolbakens die hier in de zestiende eeuw werden geplaatst. Het waren lange houten palen met een bolvormige kolf van gevlochten wilgentenen waarmee de grens tussen het graafschap Holland en hertogdom Brabant werd aangegeven. Die lag oorspronkelijk midden in de Oude Maas, maar na de Sint Elisabethsvloed van 1421 verzoop de grens in de watervlakte die was ontstaan. Een grensmarkering was belangrijk omdat de opbrengsten van visserij of naar Brabant of naar Holland gingen. In 1560 werd de loop van de Oude Maas teruggezocht en van bolbakens voorzien,

Het nieuwe vlonderpad is een van de hoogtepunten van de Nieuwe Dordtse Biesbosch

maar die konden worden verplaatst. Om fraude tegen te gaan werden naast de bolbakens loodzware molenstenen afgezonken en zo kon altijd gecontroleerd worden waar de grens lag. “Hoe ze die stenen daar ooit hebben gekregen is voor ons nog steeds een raadsel. Ze moeten die hier met boten naartoe hebben gebracht, maar als je die molensteen overboord gooit, ga je met boot en al mee”, vertelt Deborah. In het wandelgebied ligt waarschijnlijk nog zo'n oude molensteen. Nummer tien van de in totaal elf stenen. “We hebben een grondradaronderzoek laten doen en daaruit blijkt dat er op drieënhalve meter diepte iets ligt. Dat moet haast wel die molensteen zijn.” Ter herinnering aan de oude grens is een nieuwe molensteen in het landschap neergelegd.

Verdronken dorpen

Waarschijnlijk liggen in de buurt ook nog de restanten van het ambacht Twintighoeven, dat door de Sint Elisabethsvloed verzwolgen werd door het water. In het ver-

derop gelegen verdronken dorp Wolbrandskerke zijn de fundamenten van een kerk gevonden en een kerkhof met 350 middeleeuwse graven. Verder werden onder meer munten, keramiek, een fuik en duikers gevonden. Bijzonder was de vondst van drie grafkisten met de gehavende skeletten van drie mannen. Ze hadden verwondingen door een zwaardslag in een arm, een slag in de schedel en een doorboord bekken. “De pijl die daarvoor zorgde is niet gevonden, maar een andere pijlpunt uit die tijd past precies in het gat”, zegt Deborah. Het is in ieder geval een gebied met een rijke geschiedenis, die boven water komt in verschillende filmpjes en via het scannen van bordjes met qr-codes langs de route tot leven komt.

Ik ben toe aan een moment van reflectie en sluit de toer af bij huiskamercafé Fluitekruid, een van de horecagelegenheden in het gebied en de winnaars van de AD Terrassentrofee. Je kunt er even op adem komen na een enerverende tocht. ■

▲ Natuurbad de Viersprong in 1960 met op de groepsschuilplaats (bunker) een picknickplek voor badgasten.

PRAKTISCHE INFORMATIE

Horeca

Aan beide uiteinden van het gebied is horeca aanwezig. Bij pontje naar Werkendam huiskamercafé **Fluitekruid** aan de Zeedijk 30, geopend do-ma 10:30-21:00 uur. In het westen paviljoen **De Viersprong** én het Plukpark aan de Noorderelweg 6, geopend wo-zo 12:00-20:00 uur. Ietsje verderop aan de Nieuwe Merwedeweg 2, theetuin **De Griendheuvel**, geopend (mei t/m oktober) do-zon 11:00-17:00 uur.

Het leven langs de waterrand

Een afwisselend landschap van land en water.

Aan de zuidelijke rand van Polder de Biesbosch liggen de natuurgebiedjes Tongplaat en Zuidplaatje. De machtige Nieuwe Merwede stroomt er traag en glad langs en knabbelt aan mangrove-achtige oude wilgenbossen. Dat de stem van het water in het verleden terecht gevreesd werd valt nog altijd op te maken uit littekens in het landschap.

TEKST & FOTO'S WOUTER VAN DE VEGT

Bijna zeshonderd jaar geleden ging het bijvoorbeeld heel erg mis in dit deltagebied. In de nacht van 18 op 19 november 1421 stak een hevige noordwesterstorm op, het opgezwepte water brak door de dijken en verzwolg grote stukken land. Duizenden mensen verdronken tijdens de Sint Elizabethsvloed met hun vee. Dordrecht was ineens geheel omringd door een enorme modderige binnenzee. In de eeuwen die volgden werden de hogere delen van het verdronken land weer geschikt gemaakt voor menselijke activiteiten. Het temmen van dit getijdengebied begon vorm te krijgen in de tweede helft van de negentiende eeuw. Om Dordrecht te vrijwaren van het voortdurende gevecht tegen hoogwater werd in dertien jaar tijd door stroomgeulen met elkaar te verbinden en zijgeulen af te sluiten de Nieuwe Merwede aangelegd. Aan de zuidkant van het enorme moeras werd even later een tweede afwaterings-

kanaal gegraven; de Bergse Maas. Overtollig water vond nu sneller zijn weg naar het Hollands Diep en de Noordzee. In het kader van de werkverschaffing werd in 1926 een enorme polder van meer dan duizend hectare in een jaar tijd op het ontembaar geachte moeras veroverd en kon in een grootschalige setting het eerste zaad van tarwe en suikerbieten de grond in. Polder de Biesbosch was een feit.

Houtkap in bosgebied De Elzen

Op een half uurtje lopen van het eindpunt van bus 5 in de Dordtse wijk Sterrenburg werd in 1990 aan de westrand van Polder de Biesbosch het bosgebied De Elzen aangelegd. Lange rijen dicht op elkaar geplante

bomen worden afgewisseld met rietkragen, bruggetjes, paden en meanderende krekens, restanten van het voormalige getijdengebied. Het zou zomaar kunnen dat de dichter Marsman hier inspiratie heeft opgedaan voor zijn gedicht *Denkend aan Holland*. De fietsers en de vele wandelaars met loslopende honden geven het gebied het aanzien van een stadspark. Recentelijk eisten 63 Nederlandse milieuorganisaties, waaronder Vogelbescherming en Natuurmonumenten, dat het omhakken van bomen in natuurgebieden moet stoppen. Het omzetten van bos in kaal stoppelveld, zoals ook in De Elzen, geschiedt niet alleen uit geldelijk gewin. De soms niet te temmen veranderingsdrift van ecologen is eveneens

Het zou zomaar kunnen dat Marsman hier inspiratie heeft opgedaan voor zijn gedicht *Denkend aan Holland*

Langs het Zuidplaatje.

› Zuidplaatje: geen stier gezien.

een drijfveer. Afwisseling lijkt momenteel de norm bij ons natuurbeheer. Heidevel- den, zandverstuivingen en moerassen zijn *hot* en bomen staan daarbij letterlijk in de weg. Afgelopen februari, door Staatsbosbe- heer Houtmaand genoemd, stonden ze er weer: lange rijen auto's met aanhanger aan de rand van een gekapt bosperceel in De Elzen. Je kon er tegen betaling van 55 euro per kuub hardhout kopen. De eerlijkheid gebiedt te vermelden dat onder de omge- zaagde bomen nogal wat essen met de gevreesde essentakziekte waren.

Zuidplaatje

Over de dijk langs de Nieuwe Merwede gaan we polder het Zuidplaatje in. Hoog boven ons jagen witte wolkjes elkaar ach- terna, schaduwen werpend over de polder; een wit-roze waas van madeliefjes en pink- sterbloemen hangt over het gras. Twee baltsende futen drijven langzaam stroomaf- waarts en verdwijnen al kop schuddend in de verte. De eerste boerenwaluwen zwen- ken behendig boven het water. Een rietgors laat aarzelend het eerste gezang horen. Aan de rand van een slootje drukt een broe- dende nijlgans zich in het opschietend groen. Uit struikgewas langs het pad laten cetti's zangers hun scheldend geluid horen. Geheimzinnige, pas in Nederland versche- nen zangvogels die je in de Biesbosch niet kunt missen. Een prachtig bloeiende kren- tenboom heeft zich hoog in een gigantische langs de waterlijn staande holle wilg genes-

Langs het Zuidplaatje

^ Langs het laarzenpad.

teld. We bereiken de Tongplaat, die enkele jaren geleden weer is teruggeven aan de dynamiek van het rivierwater. Op slikplaten en in ondiepe krekken zoeken eenden, knob- belzwanen en steltlopers naar voedsel. In de verte een schim van een zeearend, die er de laatste jaren broedt. Uit het jonge en dichte griendbos langs het pad is een flinke hap genomen. Niet het zaag- en kap werk van Staatsbosbeheer, maar het resultaat van actieve bevers.

Laarzenpad

Westelijk van het Zuidplaatje ligt tussen dijk en Nieuwe Merwede een kilometers-

lange strook griendbos waar een modderig laarzenpad doorheen slingert. Met hoogwa- ter kom je er niet ver. Zelfs niet met laar- zen. Staat het rivierwater laag, dan word je er ondergedompeld in een adembene- mende wereld van modderbanken, omge- vallen bemoste bomen, watertjes en krekken. Muzikaal begeleid door fitissen, spechten en tuinfluiters. Aan het eind van het pad, bij het voormalige Oosthaventje, kom je weer op de dijk. Dan ben je al vlakbij de Kop van 't Land met zijn bekende herberg. Station Dordrecht Stadspolders is dan niet ver meer. ■

Meestal is water een natuurlijke grens, maar de Nieuwe Dordtse Biesbosch is door het water juist een verbinding. En dat is een van de belangrijkste doelstellingen van het gebied. De Sliedrechtse en Dordtse Biesbosch worden door de nieuwe waterrijke natuur met elkaar verbonden en vormen samen met het Brabantse deel één groot aaneengeschakeld natuurgebied.

TEKST & FOTO'S FRANK PETERS

Bosmanmolen.

Water als brug

De laatste eeuwen werd doorgaans land gewonnen door inpoldering, maar tijden veranderen. Door de opwarming van de aarde wordt zoet water warmer, waardoor de kans op blauwalg, botulisme en vervuiling toeneemt, vooral in de stad. Om dit probleem tegen te gaan moet meer schoon water naar het stedelijk gebied getransporteerd worden. En dat gebeurt hier via de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Daarbij ontstaat een groot gebied waarin dieren als bevers, reeën, maar ook de Noordse woelmuis of de blauwborst makkelijker hun weg vinden en wordt de Biesbosch nog aantrekkelijker voor recreatie.

Veranderend landschap

In de Zuidbuitenpolder is het waterniveau met zestig centimeter verhoogd. Het zorgt voor een compleet nieuw landschap, of misschien juist wel een heel ouderwets landschap. Want dit gebied is altijd in beweging geweest. Ooit was het een moerasgebied met wilde natuur dat in de mid-

deleeuwen werd ingepolderd, maar door de beruchte Sint Elisabethsvloed van 1421 stroomde het gebied weer vol. In de afgelopen eeuwen werd het stukje bij beetje teruggewonnen op het water en wordt het nu dus weer teruggegeven aan de natuur.

Hevel

Het waterschap Hollandse Delta bepaalt hoeveel water er door stroomt. Daarvoor is een zogenoemde hevel aangelegd, een buizenstelsel dat water van de Nieuwe Merwede overbrengt naar een bezinkplas in de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Op de hevel is een uitkijkpunt gebouwd met een mooi uitzicht op de rivier aan de ene kant van de dijk en de nieuwe natuur aan de andere kant.

Vóór de inpoldering in 1926 was dit landschap nog Biesbosch, een zoetwatergetijdgebied met een stelsel aan kreken met daartussen natte rietlanden en wilgenakkers. Je kon er prima met een bootje doorheen varen. Een van de kreken kwam ongeveer uit op de plek waar nu de bezinkplas ligt. Nu de polder weer teruggegeven wordt aan de natuur zal het landschap weer een beetje

gaan lijken op de vroegere Biesbosch, gevoed met water uit de bezinkplas.

Schoon water

Vanuit het bassin, waar rivierslib kan bezinken, wordt het schone water drie watersystemen in geleid. Er zijn kranen voor het natuurgebied, de landbouwgronden en de stad. “Het was een enorme uitdaging om dat te realiseren en zo tegemoet te komen aan de verschillende belangen”, vertelt Gerrit Slijkhuis van het waterschap Hollandse Delta. “Maar we zijn trots dat het gelukt is”. “Voor de stad is het verbeteren van de waterkwaliteit van groot belang”, vertelt Slijkhuis. “De bezinkplas zorgt voor vers water dat verder wordt gezuiverd door water- en oeverplanten. Door de nieuwe waterwegen krijgen we in het stedelijk gebied schoner water in sloten, kreken en vijvers en dat vermindert de kans op vervuiling en ontwikkeling van ziektekiemen”. In het natuurgebied wordt de kans op blauwalg en botulisme tot een minimum beperkt doordat het water niet stil staat. Ook muggen hebben hierdoor minder kans. “Maar muggen horen wel bij waterrijke gebieden”, zegt Jacques van der Neut van Staatsbosbeheer. “Dat kun je niet voorkomen. Door de nieuwe natuur worden de leefomstandigheden voor vissen, amfibieën en waterinsecten die muggenlarven eten wel verbeterd.” Het is een systeem dat zich moet ontwikkelen voordat het helemaal in evenwicht is.

⤴ Uitzichtpunt Hevel met zicht op de bezinkplas.
⤵ Johannes Visgemaal.

Staatsbosbeheer houdt de natuurontwikkelingen in het gebied goed in de gaten. “Je ziet nu al heel veel nieuwe vogelsoorten zoals de dodaars, roodborsttapuut en zwartkopmeeuw. Die laatste heeft een schitterende rode snavel en rood-witte mascara rond de ogen. Dames zouden er jaloers op worden. Verder zie je veel libellen en amfibieën.”

Bosmanmolens

In de natuurkern wordt het water verder in beweging gebracht door kleine, fotogenieke molens, de zogeheten bosmanmolens. Het type dat in de Nieuwe Dordtse Biesbosch staat, is ontworpen in 1929 door de firma Bosman uit Pierstil. De werking is even eenvoudig als doeltreffend. Als water door het inlaten via de bezinkplas stijgt, duwt een vlotter de stang van de hoofdvaan omhoog en de bijvaan plat waardoor de molen vanzelf in de wind draait. Via een door de wiken aangedreven pomp wordt het water verder in beweging gebracht. Vanaf windkracht 1 werkt het systeem al.

Uitgang

Uiteindelijk verlaat het water het gebied weer bij het Johannes Visgemaal in de buurt van recreatieplas De Viersprong. De Viersprong ontstond door de inpoldering in 1926. Het water van verschillende krenen komt hier samen. De inpoldering was overigens een werkverschaffingsproject van de overheid. In de crisisjaren '20 en '30 was de werkloosheid enorm en heerste veel armoede. Om werk te creëren voor hen die het financieel moei-

lijk hadden begon het inpolderen. Een werknemer kon 45 gulden per uur verdienen plus 3 cent reisvergoeding. Omgerekend zou dat vandaag overeenkomen met een maandsalaris van ongeveer 700 euro. Hield je het minder dan vier weken vol, dan moest je de verkregen werkschoenen weer inleveren. Naast het schoeisel kregen arbeiders ook een schop. Rijk werd je er niet van, en het werk was zwaar. Maar het was beter dan niets. Van de ontstane Viersprong werd slim gebruik gemaakt door er een natuurbad aan te leggen waar mensen uit de stad konden recreëren. Het overtollige polderwater

dat erlangs stroomde, werd in eerste instantie afgevoerd via een eb en vloedsluis. Bij eb gingen de sluisdeuren voor het polderwater open, bij vloed werden diezelfde deuren weer dichtgedrukt. Maar door inklinking van de polder nam de druk af en kon het water niet goed meer weg. In 1955 werd daarom het Johannes Visgemaal gebouwd om de polder leeg te kunnen trekken. Het water dat nu de Nieuwe Dordtse Biesbosch verlaat wordt ook via het gemaal richting de Dordtse Biesbosch afgevoerd. Daarmee is de brug tussen de Sliedrechtse Biesbosch in het noorden en de Biesbosch in het zuiden een feit. ■

⤴ Inpolderingswerkzaamheden van de Biesboschpolder.